

بررسی علل عدم تقاضای بیمه محصولات کشاورزی از جانب کشاورزان مطالعه موردی: روستای زشک (استان خراسان رضوی)

انسیه الصافی*، دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد
آرش دوراندیش، استادیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد
پست الکترونیکی: a.aniss88@yahoo.com

چکیده

حرفه کشاورزی به دلیل عدم امکان کنترل شرایطی مانند عوامل جوی، آفات و بیماری‌ها و نیز عوامل اقتصادی مثل قیمت بازار، از مخاطره آمیزترین فعالیت‌های اقتصادی بشمار می‌رود. بیمه همواره به عنوان تضمینی برای جلوگیری از توقف جریان تولید و ابزاری برای کاهش ریسک و تقویت انگیزه سرمایه‌گذاری در کشاورزی مطرح بوده است. این پژوهش به منظور بررسی علل عدم تقاضای بیمه محصولات کشاورزی از سوی کشاورزان در روستای زشک واقع در شمال غرب استان خراسان رضوی انجام شد. داده‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی با تکمیل پرسشنامه و مصاحبه حضوری در تابستان ۱۳۹۳ جمع‌آوری گردید، سپس با به‌کارگیری الگوی لاجیت، عوامل مؤثر بر آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که متغیرهای سن، سطح زیر کشت و بعد خانوار، تأثیر مثبت بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی دارد. درحالی‌که عواملی نظیر سواد، سال‌های اشتغال به کار، درآمد و مؤنث بودن بهره‌بردار، رابطه‌ای معکوس با تقاضا داشته است. با اینکه که در سال‌های اخیر حدود ۸۰ درصد حق بیمه، از سوی دولت پرداخت می‌شود، عدم آگاهی بهره‌برداران از شرایط بیمه، عدم پاسخ‌گویی و پرداخت به موقع غرامت از سوی بیمه‌گران، عدم اطلاع‌رسانی درست در خصوص بیمه محصولات، مهم‌ترین عوامل بازدارنده بهره‌برداران از پذیرش بیمه به شمار می‌آید. از این رو، پرداخت به موقع غرامت از سوی صندوق بیمه کشاورزی، رسیدگی دقیق به علت خسارات پدید آمده، ایجاد مرجعی جهت اطلاع‌رسانی و پاسخ‌گویی در روستا و رسیدگی به شکایات را می‌توان از جمله راهکارهای مناسب برای افزایش تقاضا مطرح کرد.

کلیدواژه‌ها: بیمه محصولات کشاورزی، مدل لاجیت، پذیرش بیمه، روستای زشک.

بررسی علل عدم تقاضای بیمه محصولات کشاورزی از جانب کشاورزان

مطالعه موردی: روستای زشک (استان خراسان رضوی)

انسیه الصاقی: دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد

آرش دوراندیش: استادیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد

*Email: a.aniss88@yahoo.com

چکیده:

حرفه کشاورزی به دلیل عدم امکان کنترل شرایطی مانند عوامل جوی، آفات و بیماری‌ها و نیز عوامل اقتصادی مثل قیمت بازار، از مخاطره‌آمیزترین فعالیت‌های اقتصادی بشمار می‌رود. بیمه همواره به عنوان تضمینی برای جلوگیری از توقف جریان تولید و ابزاری برای کاهش ریسک و تقویت انگیزه سرمایه‌گذاری در کشاورزی مطرح بوده است. این پژوهش به منظور بررسی علل عدم تقاضای بیمه محصولات کشاورزی از سوی کشاورزان در روستای زشک واقع در شمال غرب استان خراسان رضوی انجام شد. داده‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی با تکمیل پرسشنامه و مصاحبه حضوری در تابستان ۱۳۹۳ جمع‌آوری گردید، سپس با به‌کارگیری الگوی لاجیت، عوامل مؤثر بر آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که متغیرهای سن، سطح زیر کشت و بعد خانوار، تأثیر مثبت بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی دارد. در حالی که عواملی نظیر سواد، سال‌های اشتغال به کار، درآمد و مؤنث بودن بهره‌بردار، رابطه‌ای معکوس با تقاضا داشته است. با اینکه که در سال‌های اخیر حدود ۸۰ درصد حق بیمه، از سوی دولت پرداخت می‌شود، عدم آگاهی بهره‌برداران از شرایط بیمه، عدم پاسخ‌گویی و پرداخت به موقع غرامت از سوی بیمه‌گران، عدم اطلاع‌رسانی درست در خصوص بیمه محصولات، مهم‌ترین عوامل بازدارنده بهره‌برداران از پذیرش بیمه به شمار می‌آید. از این رو، پرداخت به موقع غرامت از سوی صندوق بیمه کشاورزی، رسیدگی دقیق به علت خسارات پدید آمده، ایجاد مرجعی جهت اطلاع‌رسانی و پاسخ‌گویی در روستا و رسیدگی به شکایات را می‌توان از جمله راهکارهای مناسب برای افزایش تقاضا مطرح کرد.

کلیدواژه‌ها: بیمه محصولات کشاورزی، مدل لاجیت، پذیرش بیمه، روستای زشک.

مقدمه:

وجود ریسک یا عدم اطمینان در فرآیند فعالیت‌های مختلف کشاورزی از دیرباز مورد توجه و تاکید متخصصین و صاحب‌نظران مختلف بوده است. در این راستا بیمه محصولات کشاورزی در کشورهای مختلف به عنوان یکی از راهکارهای عمده کاهش نوسانات درآمدی بهره‌برداران و در نتیجه مقابله با مخاطرات مورد استفاده قرار گرفته است (ترکمانی و قربانی، ۱۳۷۸). بیمه محصولات کشاورزی را می‌توان یکی از ابزارهای حمایتی مناسب جهت حمایت از منابع مالی تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران این بخش در هنگام بروز حوادث قهری و طبیعی دانست که از سوی صاحب‌نظران علوم اقتصادی کشورهای مختلف مورد تأکید جدی قرار گرفته است و در نظام‌های مختلف کشاورزی و دامداری اکثر کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته جهان نیز اعمال می‌شود (قلاوند و چیدری، ۱۳۸۲).

اصولاً بیمه کشاورزی از سوی دولت‌ها برای حل دو مشکل اساسی کاهش و بی‌ثباتی درآمد مورد توجه قرار می‌گیرد. شواهد حاکی از آن است که فرایند بیمه کشاورزی در ایران پویایی و سرعت لازم را نداشته و این امر ناشی از شناخت محدود کشاورزان از بیمه محصولات کشاورزی و نیز محدودیت درآمد و بودجه به همراه فشار تورمی دوران رکود است (کرباسی و کامبوزیا، ۱۳۸۲).

اما از آنجا که بیمه محصولات کشاورزی مانند سایر ایده‌ها دارای مشکلاتی در زمینه اجرا و عملکرد است، پذیرش آن از سوی افراد، در ابتدا با مقاومت‌هایی روبه‌رو خواهد شد. از این رو برای موفقیت در اشاعه و ترویج بین تولیدکنندگان باید دلایل مقاومت و عدم پذیرش افراد شناسایی و بررسی شود تا زمینه پذیرش سریع‌تر آن در بین کشاورزان فراهم آید.

تقاضا برای بیمه محصولات کشاورزی تابع عوامل اقتصادی، اجتماعی گوناگونی است که بدون آگاهی از آن‌ها احتمال جلب مناسب بهره‌برداران کشاورزی در این زمینه ضعیف می‌باشد (ترکمانی و قربانی، ۱۳۷۸). روستای زشک در امتداد جنوب شرقی رشته‌کوه بینالود واقع شده است. این منطقه توریستی-تفریحی از جمله روستاهای گردشگری ایران است که در ۳۰ کیلومتری مشهد قرار گرفته و با طبیعت زیبا و بکر، آب و هوایی خنک و باغ‌های میوه از بهترین مناطق بیلاقی مشهد به شمار می‌رود. محصولات کشاورزی این منطقه شامل گیلاس، آلبالو، سیب، گلابی، آلو، هلو، زردآلو و گردو می‌باشد. عمده محصولات تولیدی، وارد بخش صادرات شده و بخشی جهت مصرف داخلی به فروش می‌رسد. با وجود آب و هوای بسیار مساعد این روستا گاهی باران‌های بی‌موقع و سیل‌آسا، تگرگ، آفات و غیره، شرایط دشواری را برای کشاورزان فراهم می‌آورد و آنان را با مشکلات مالی فراوان مواجه می‌کند. از این رو کاهش نوسانات درآمدی کشاورزان و توجه به وضعیت اقتصادی آن‌ها جهت حفظ تولیدات منطقه و جلوگیری از مهاجرت جمعیتی، ضروری به نظر می‌رسد.

جمعیت روستا به طور تقریبی ۷۵۰ خانوار است که بیش از نیم جمعیت، تنها به حرفه کشاورزی اشتغال دارند و بقیه در کنار حرفه کشاورزی دارای شغل‌های آزاد و دولتی نیز می‌باشند. اراضی این روستا با گذشت هر نسل به قطعات کوچک‌تر تقسیم‌شده و اکنون قطعات ۵۰۰ متری تا چندین هکتاری را شامل می‌شود که اختلاف درآمدی در بین اهالی آن را گسترش داده است.

سیل و تگرگ از تهدیدات طبیعی بسیار شایع این روستا است که تقریباً هر ساله مقداری از محصولات را از بین می‌برد. صنعت بیمه در بین کشاورزان زشک رواج چندانی نداشته و تقاضا برای بیمه محصولات کشاورزی را می‌توان کمتر از ۵ درصد برآورد کرد. بنابراین این تحقیق به دنبال آن است تا عوامل موثر بر عدم پذیرش بیمه توسط باغداران این شهرستان را مورد بررسی قرار دهد.

پیشینه نگاشته‌ها:

جهت بررسی علل عدم پذیرش بیمه به مطالعاتی اشاره خواهد شد که در آنها به شناسایی عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی، پرداخته شده است که ذیلاً به آن اشاره می‌گردد.

کرباسی (۱۳۸۲) با بررسی نگرش کشاورزان و عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی و استفاده از مدل لوجیت نتایج حاصل در مورد گندم، جو، چغندر قند و کل محصولات را مورد مطالعه قرارداد. نتایج این مطالعه نشان داد که افزایش میزان تحصیلات در مورد گندم، جو و چغندر قند تقاضای بیمه را افزایش می‌دهد و مشاغل جانبی کشاورز اثری منفی بر گرایش به بیمه محصول دارد. همچنین میزان پس انداز کشاورز در مورد جو و چغندر قند احتمال پذیرش بیمه محصول را کاهش می‌دهد. از دیگر نتایج این تحقیق اثر اعتبارات مالی کشاورزان بر افزایش احتمال پذیرش بیمه در مورد محصول جو است.

ترکمانی و قربانی (۱۳۷۸) در مطالعه‌ای نمایان ساختند که اندازه مزرعه و فعالیت پاره‌وقت بهره‌بردار بر تقاضای بیمه تاثیر منفی دارد.

قربانی و همکاران (۱۳۷۹) در زمینه عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی مطرح کردند که افزایش سطوح بیمه و بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای آن برای سیاست‌گذاران می‌تواند نقش مهمی در شناخت نقاط قوت و ضعف این فرایند داشته باشد. برآورد مدل لجستیک آنان نشان داد که داشتن عملکرد منظم در مورد بیمه محصولات، در توسعه این صنعت بسیار مفید است و ریسک را کاهش می‌دهد.

در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی استان سیستان و بلوچستان، کرباسی و کامبوزیا (۱۳۸۲) در پژوهشی با همین نام، نتیجه گرفتند که کشاورزان جوان به دلیل ریسک‌پذیری بالاتر، تقاضای بیشتری، برای بیمه کردن محصول دارند و احتمال پذیرش بیمه محصول از سوی افراد دارای زمین زراعی شخصی نیز، بیش از دیگران است. آن‌ها همچنین نشان دادند که می‌توان تغییراتی ساختاری در رفتار کشاورزان، برای بهبود توسعه بیمه در بخش کشاورزی با استفاده از فعالیت‌های ترویجی، پدید آورد.

کهن‌سال و اسماعیل مقدم (۱۳۸۵)، در مطالعه خود با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی در شهرستان درگز با استفاده از الگوی لاجیت نتیجه گرفتند که متغیرهای تحصیلات، افراد خانوار، سطح زیر کشت و مصرف کودهای شیمیایی، بر تقاضای بیمه مؤثر است.

کرمی و نجفی (۱۳۷۵) به نقل از کرباسی و کامبوزیا (۱۳۸۲) در پژوهش خود نشان دادند، کشاورزانی که شغل اصلی آن‌ها کشاورزی است، بیشتر از کشاورزانی که افزون بر کشاورزی به کارهای دیگر هم اشتغال دارند، بیمه را می‌پذیرند. بنابراین کارشناسان و مروجان مرتبط با بیمه کشاورزی، باید در ارائه و معرفی نوآوری‌ها به این گروه توجه ویژه‌ای داشته باشند.

در دیگر کشورهای جهان نیز، در زمینه بیمه محصولات کشاورزی پژوهش‌های گسترده‌ای صورت گرفته است. اساس و چارچوب بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده، بر پایه بررسی و ارزیابی برنامه‌ها و کاربردهای بیمه محصولات کشاورزی و ارائه نظریه‌هایی در مورد بهبود اجرای نظام بیمه کشاورزی در کشورهای مختلف استوار شده است که از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

اسمیت باکت (۱۹۹۶) در تحقیق خود باهدف بررسی تقاضای بیمه محصولات کشاورزی از سوی گندم کاران مونتانا، پس از بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر مشارکت کشاورزان در طرح خرید بیمه محصولات کشاورزی و میزان سطح پوشش بیمه‌ای، متغیرهایی از قبیل میزان تحصیلات کشاورزان، سابقه خطر، میزان بدهی به مؤسسات اعتباری و بانک‌ها، نوسانات میزان محصول تولیدی و نرخ بیمه را در مشارکت کشاورزان در طرح بیمه گندم مؤثر تشخیص داد.

بیکر (۱۹۹۵) نیز مطالعه‌ای در زمینه بررسی تقاضای بیمه بارندگی و بیمه خشک‌شدن انجام داد و به این نتایج دست یافت که میزان آگاهی روستاییان نسبت به اهمیت بیمه بارندگی در حمایت آن‌ها از این نوع بیمه تأثیر داشته است. وی بر اساس نتایج مطالعه خود چنین بیان می‌دارد که افزایش تدریجی میزان آگاهی کشاورزان نسبت به اهمیت بیمه و تأثیر آن بر درآمدشان باعث حمایت بیشتر آن‌ها از این نوع بیمه می‌شود.

ویلیام و همکاران (۱۹۹۳) نیز در پژوهش خود نشان دادند که با تغییر میزان حق بیمه می‌توان بهره‌برداران دارای درجه ریسک‌گریزی متفاوت را به پذیرش بیمه زراعی متمایل کرد.

گودوین (۱۹۹۳) نیز پژوهشی را باهدف بررسی تقاضای بیمه زراعی چند مخاطره‌ای برای تولیدکنندگان ذرت در آیوا در دوره زمانی ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۰ انجام داد. در پژوهش او متغیرهایی همچون مقدار زمین و ارزش آن، حق بیمه، تعهدات و بدهی‌های بانکی، نوع مدیریت مزرعه و درآمد کشاورزان بررسی شد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد رابطه مثبت و معنی‌داری بین مقدار زمین و ارزش آن با تقاضای بیمه از سوی تولیدکنندگان ذرت وجود دارد. همچنین افزایش زمین با مدیریت‌های اجاره‌ای و مالکیت موقت منجر به افزایش تقاضای بیمه شده است.

مطالعه اسکیز و همکاران (۲۰۰۳) نشان می‌دهد، برنامه‌های بیمه سنتی کشاورزی به دلیل هزینه بالای اداری، انتخاب ناسازگار و مخاطره‌های اخلاقی، به شکست مالی می‌انجامد و تاکنون هیچ یک از برنامه‌های

بیمه کشاورزی در دنیا به طور کامل نتوانسته است غرامت‌های پرداختی و هزینه‌های اداری خود را با جمع‌آوری حق بیمه پوشش دهد.

هارداکر و همکاران (۲۰۰۴) با استفاده از روش برنامه‌ریزی تارگت موتاد، نوع بهینه بیمه را برای دو مزرعه نماینده بیمه بادام در ایالت آلاباما در امریکا تعیین کرده‌اند.

به باور کادا و شیگنو (۱۹۹۰) در بیشتر موارد، رخدادهای ناگوار طبیعی پیش‌بینی پذیر نیستند و در نتیجه، کشاورزان و برنامه‌ریزان نمی‌توانند به گونه مؤثری از پدید آمدن آن‌ها جلوگیری کنند. بنابراین، بیمه محصولات و فراورده‌های کشاورزی، روشی بسیار ضروری و سودمند است، زیرا بیمه می‌تواند مخاطره‌ها را، هم از نظر زمانی و هم جغرافیایی، میان افراد و نهادهای گوناگون پخش کند و در نتیجه ریسک را کاهش دهد.

نظام بیمه محصولات کشاورزی ایران، بر اساس سطح زیر کشت محصولات و حداکثر مبلغ مورد تعهد بیمه گر در قرارداد بیمه استوار است. خطرهای زیر پوشش بیمه در این نظام، دربردارنده خطرهایی است که از دامنه مدیریت کشاورزی خارج بوده و مواردی مانند سیل، تگرگ، توفان، خشک‌سالی، باران‌های سیل‌آسا، سرمازدگی، یخبندان و زلزله را در بر می‌گیرد.

مواد و روش‌ها:

در این تحقیق برای مطالعه عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه از مدل لجیت استفاده گردیده است. این مدل به صورت زیر است:

$$P_i = F(Z_i)$$

$$Z_i = \alpha + \sum_{j=1}^n \beta_j x_{ji} \Rightarrow P_i = F\left(\alpha + \sum_{j=1}^n \beta_j x_{ji} \right) = \frac{1}{1 + \exp^{-Z_i}}$$

که در آن x_{ji} مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل مشخص‌کننده پذیرش بیمه (همچون سواد، سن، سابقه کار، بعد خانواده، سطح زیر کشت، و درآمد کشاورزی و غیر کشاورزی و جنس بهره‌بردار) است.

پارامترهای الگو α و β می‌باشند.

U_i نیز جزء اخلاص الگو است.

در مدل بالا \exp پایه لگاریتم طبیعی و P_i به طور غیرخطی به Z_i مربوط است. در مورد تخمین این

مدل باید گفت P_i نه تنها بر حسب X بلکه بر حسب β ها هم غیرخطی است و روش معمول OLS برای

تخمین پارامترهای مدل مذکور به کار گرفتنی نیست. براین اساس مدل فوق با استفاده از روش حداکثر درستنمایی تخمین زده می‌شود (گجراتی - ۱۳۷۲)

اگر p_i تقاضای بیمه باشد $1-p_i$ احتمال نبود تقاضای بیمه خواهد بود.

$$\frac{p_i}{1-p_i} = \frac{1+e^{z_i}}{1+e^{-z_i}} = e^{z_i}$$

رابطه بالا نشانگر نسبت احتمال تقاضای بیمه به احتمال نبود تقاضای آن است که در آن P_i احتمال پذیرش بیمه از تولیدکننده i ام است که در اینجا عدد 1 به آن اختصاص داده شده است.

$1-P_i$ ، احتمال وقوع نیافتن حادثه مورد نظراست و اینکه تولیدکننده i ام از خدمات صندوق بیمه استفاده نکند که در اینجا، میزان آن صفر است.

$$L_i = \ln \frac{p_i}{1-p_i} = F(Z_i) = \alpha + \sum_{j=1}^n \beta_j x_{ji}$$

با تخمین تابع فوق علاوه بر تعیین تأثیر نسبی هر یک از متغیرهای توضیحی بر احتمال گرایش به بیمه می‌توان تغییرات نهایی و نیز میانگین کشش‌های آن را نسبت به تغییرات هر یک از متغیرهای لحاظ شده در مدل محاسبه و تعیین کرد. که در آن:

L_i : لگاریتم نسبت برتری یا مزیت است که نه تنها بر حسب X_i بلکه بر حسب پارامترها نیز خطی بیان شده است.

در رابطه پیشگفته L_i همان لاجیت است و در آن متغیرهای کیفی وابسته به صورت زیر تعریف می‌شود: y

$$1 = \text{بهره‌بردارانی که بیمه کرده‌اند}$$

$$0 = y = \text{بهره‌بردارانی که بیمه نکرده‌اند}$$

متغیرهای مستقل نیز عبارت است از: میزان تحصیلات بهره‌برداران، سابقه کار کشاورزی، سطح زیر کشت (هکتار)، سن، جنس، درآمد کشاورزی و غیر کشاورزی بهره‌بردار و بعد خانوار است.

$$\text{جنس} = X_1 \quad \text{سن} = X_2 \quad \text{سواد} = X_3 \quad \text{بعدخانوار} = X_4$$

سال‌های اشتغال به کشاورزی = X5 سطح زیر کشت = X6

درآمد کشاورزی = X7 درآمد غیر کشاورزی = X8

داده‌های مورد نیاز این پژوهش از طریق تکمیل پرسشنامه از ۴۰ بهره‌بردار روستای ییلاقی زشک در تابستان ۱۳۹۳ به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده جمع‌آوری گردید. سایر اطلاعات مورد نیاز تحقیق نیز از بانک کشاورزی و صندوق بیمه استان خراسان رضوی جمع‌آوری گردید. همچنین برای برآورد الگوی لاجیت از نرم‌افزار shazam استفاده شده است.

نتایج و بحث:

جدول شماره (۱) خطرهای زیر پوشش بیمه محصولات باغی روستای ییلاقی زشک را نشان می‌دهد.

جدول (۱) - خطرات تحت پوشش بیمه محصولات باغی (روستای زشک)

صاعقه	برف سنگین	باران سیل اسا	زلزله	توفان	گرما در زمان تلقیح	سرما و یخبندان	سیل	تگرگ	
		+	+	+		+	+	+	گیلاس
		+	+	+		+	+	+	آلبالو
		+	+	+		+	+	+	آلو
	+	+	+	+		+	+	+	هلو
+	+	+	+	+	+	+	+	+	زردآلو
	+	+	+	+		+	+	+	سیب
	+	+	+	+		+	+	+	گلابی
	+	+	+	+		+	+	+	گردو

مأخذ: صندوق بیمه محصولات کشاورزی

روستای زشک تولیدکننده انواع محصولات باغی است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به گیلاس و آلبالو و سیب و گلابی و غیره اشاره نمود. این محصولات در برابر مخاطرات طبیعی تگرگ، سیل، سرما و دیگر عوامل تحت پوشش بیمه قرار می‌گیرند. تگرگ و سیل از شایع‌ترین رویدادهای طبیعی در زشک است که خسارات زیادی را به باغات وارد آورده و بخش زیادی از محصولات را از بین خواهد برد.

در جدول شماره (۲) ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی بهره‌برداران نمونه، آورده شده است. داده‌های این جدول نشان می‌دهد، سابقه کار و سن کشاورزان در سطح بالایی است و اکثر کشاورزان درآمد خود را تنها از بخش کشاورزی کسب می‌کنند. میزان این درآمد با نوسان بسیار بالایی در بین کشاورزان همراه است به طوری که عده‌ای درآمد بسیار خوب داشته و عده‌ای درآمد را تنها در حد جبران هزینه‌های سالیانه

می‌دانند. درآمد غیر کشاورزی نیز بسیار دارای نوسان است و بیش‌ترین درآمد در اختیار تاجران روستا است که محصول را از کشاورزان خریداری کرده و به کارخانه تحویل می‌دهند. تعداد افراد خانوار نیز به طور میانگین ۷ نفر برآورد شده که خانواده‌های بومی دارای بیش‌ترین جمعیت و خانواده‌های ساکن شهر که دارای شغل فرعی کشاورزی می‌باشند دارای کمترین جمعیت خانواری روستا هستند. همان‌طور که مشاهده می‌شود سطح زیر کشت باغات نیز با نوسان زیادی همراه است. تعدادی از بهره‌برداران دارای زمین‌های چندین هکتاری بوده و عده‌ای در زمین‌های چند متری به کشاورزی مشغول‌اند.

جدول (۲): ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی بهره‌برداران نمونه

عنوان	حداقل	حداکثر	میانگین
سن (سال)	۲۵	۸۰	۵۶.۰۲۵
سابقه کشاورزی (سال)	۵	۷۵	۴۵.۵
سطح زیر کشت (متر)	۵۰۰	۶۰۰۰۰	۱۲۹۰۰
درآمد سالانه کشاورزی (تومان)	۴۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۱۳۸۰۰۰۰۰
درآمد سالانه غیر کشاورزی (تومان)	۰	۱۰۰۰۰۰۰۰	۷۳۰۰۰۰۰
بعد خانوار (نفر)	۲	۱۶	۷.۲۵

ماخذ: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۳) میزان تحصیلات کشاورزان مورد بررسی را نشان می‌دهد. همانگونه که مشاهده می‌شود حدود نیمی از جمعیت روستا را افراد بی‌سواد تشکیل می‌دهند و مابقی حدود ۴۰ درصد زیر دیپلم و ۱۲,۵ درصد بالای دیپلم می‌باشند. ۱۷,۵ درصد افراد هم تنها سواد خواندن و نوشتن ابتدایی دارند. افراد دارای مدارک فوق دیپلم و بالاتر نیز ۱۰ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند. کمترین میزان مربوط به سطح مدرک دیپلم بوده که معادل ۲,۵ درصد می‌باشد.

جدول شماره ۳: میزان تحصیلات بهره‌برداران نمونه

	بی‌سواد	ابتدایی	زیر دیپلم	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس و بالاتر
فراوانی	۱۹	۷	۹	۱	۲	۲
درصد	۴۷.۵	۱۷.۵	۲۲.۵	۲.۵	۵	۵

ماخذ: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۴) وضعیت شغلی بهره‌برداران نمونه را نشان می‌دهد. طبق اطلاعات به دست آمده بیش از نیم جمعیت روستا تنها به کار کشاورزی مشغول‌اند و مابقی علاوه بر کشاورزی از طریق شغل‌های فرعی مانند پلاستیک فروشی، دامداری، سوپری، تجارت، جوشکاری، قصابی و غیره نیز کسب درآمد می‌کنند. عده‌ای از افراد نیز کارمند و متخصص بوده و کشاورزی را به عنوان شغلی تفننی برگزیده‌اند.

جدول شماره ۴: وضعیت شغلی بهره‌برداران (درصد)

کارمند	آزاد	فقط کشاورزی	درصد
۷.۵	۳۵	۵۷.۵	

ماخذ: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۵) نتایج حاصل از برآورد مدل لاجیت را نشان می‌دهد. بررسی نتایج الگو نشان می‌دهد که ضریب متغیر سن مثبت است که نشان می‌دهد که افراد مسن تر گرایش بیشتری به بیمه کردن محصولات خود دارند و دلیل این امر می‌تواند تجربه بیشتر آنان در خصوص مواجهه با حوادث طبیعی باشد. متغیر سطح زیرکشت دارای تأثیری مثبت بر پذیرش بیمه است و نشان می‌دهد که کشاورزانی که دارای اراضی بزرگ‌تر و در معرض خطر بیشتر هستند تمایل بیشتری برای بیمه محصولات خود دارند. همچنین کشاورزانی که اعضای خانوار آنها بیشتر است تمایل بیشتری به بیمه باغ خود دارند. منفی بودن ضریب متغیر سواد نشان می‌دهد افراد دارای تحصیلات بالاتر تمایلی به بیمه ندارند. دلیل این امر را می‌توان در کمی وسعت اراضی آنان و تفننی بودن حرفه کشاورزی برای آنان دانست. اکثر این افراد دارای زمین کشاورزی کوچک می‌باشند که وسعت کم زمین و کمی درآمد را مانعی جهت پرداخت حق بیمه می‌دانند.

کشاورزانی که درآمد کشاورزی و غیر کشاورزی بالاتری دارند تمایل به بیمه کمتری دارند. این مورد با توجه به درآمد بالای آنها در طول سال‌ها قابل توجیه است زیرا که زمین‌های مرغوب تر و در معرض خطر کمتر با درآمد بیشتر دارند. نتایج همچنین نشان می‌دهد که کشاورزان مرد در مواجهه با بیمه تمایل بیشتری را از خود نشان می‌دهند در صورتی که زنان کشاورز ریسک خطر را به بیمه ترجیح می‌دهند و این مورد با توجه به استقلال مالی بیشتر در مردان قابل توجیه است.

جدول (۵)- نتایج به دست آمده از مدل لاجیت مربوط به تخمین عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی

نام متغیر	مقدار ضریب	مقدار t	اثر نهایی
جنس	-28.573	-0.33830	-0.11738
سن	13.150	0.12760	0.54022
سواد	-8.4898	-0.30181	-0.34877
بعد خانوار	8.4997	0.21760	0.34917
سابقه کشاورزی	-13.994	-0.16254	-0.16254
سطح زیر کشت	32.738	0.18907	0.13449
درآمد کشاورزی	-11.820	-0.24821	-0.48559
درآمد غیر کشاورزی	-8.9122	-0.46056	-0.36612

میزان اثر نهایی ۰,۱۱- مربوط به متغیر جنسیت نشان می‌دهد که با تغییر جنسیت از مرد به زن احتمال پذیرش بیمه ۰,۱۱ کاهش خواهد یافت. در واقع مردان گرایش بیشتری به پذیرش بیمه دارند و در مقابل زنان تمایل کمتری به بیمه کردن محصولات خوددارند. و همچنین با افزایش یک واحدی متغیرهای سن، بعد خانوار و سطح زیر کشت احتمال پذیرش بیمه به ترتیب ۰,۵۴، ۰,۳۴ و ۰,۱۳ افزایش خواهد یافت. اثر نهایی مربوط به متغیرهای سواد، درآمد کشاورزی و غیر کشاورزی نشان می‌دهد که یک واحد افزایش در این متغیرها احتمال پذیرش و تقاضای بیمه را به ترتیب ۰,۳۴، ۰,۴۸ و ۰,۳۶ کاهش می‌دهد. اثر نهایی مربوط به سابقه کار میزان ۰,۱۶- را نشان می‌دهد که بیان می‌کند یک واحد افزایش در میزان سابقه کشاورزی احتمال پذیرش بیمه را ۰,۱۶ کاهش می‌دهد.

در مقایسه یافته‌های مطالعات پیشین متغیرهای سابقه کار، سواد و درآمد با نتایج حاصل از سایر مطالعات در تناقض است که می‌تواند بیانگر ویژگی‌های خاص مربوط به این منطقه و بهره‌برداران آن باشد. همچنان که مشاهده می‌شود افراد دارای سواد بالاتر اغلب در زمین‌هایی با وسعت بسیار کم کشاورزی می‌کنند و از آنجا که متغیر سطح زیر کشت دارای تأثیر بیشتری بر تقاضای بیمه است بنابراین طبیعی است که این افراد تمایلی به بیمه کردن محصول خود نداشته باشند و از این رو رابطه‌ای عکس میان سواد و تقاضای بیمه نمایان می‌شود

نتیجه‌گیری و پیشنهادها:

اجرای بیمه کشاورزی در نهایت به سود خود کشاورزان است. اما باید در کنار اجرای این سیاست، اقدام‌های دیگری همچون افزایش مشارکت کشاورزان نیز، صورت پذیرد. و این مهم جز باهمت کشاورزان، بیمه‌گران و تلاششان در جهت بهبود وضعیت بیمه میسر نخواهد بود تا میزان تقاضای بیمه در روستاها به حد مورد انتظار رسیده و اقدامی در جهت بهبود توسعه روستا باشد.

میزان آگاهی افراد از اهداف و فوائد بیمه بسیار پایین است آموزش‌هایی در جهت توجیه کامل و ابهام‌زدایی از کشاورزان در مورد حق بیمه‌ها، نوع خسارت، میزان غرامت و دیگر موارد می‌تواند به کشاورزان در خصوص پذیرش شرایط بیمه بسیار کمک کننده باشد. کارشناسان بیمه محصولات کشاورزی برای آگاه کردن کشاورزان از بیمه محصولات می‌توانند تماس بیشتری با آن‌ها داشته باشند. همچنین باید نظارت دقیقی بر توزیع غرامت به کشاورزان انجام شود که این نظارت بسیار حیاتی به نظر می‌رسد. طبق یافته‌ها و نتایجی که از مصاحبه با بهره‌برداران بدست آمده، پرداخت نشدن بموقع غرامت و ارائه ندادن توضیح‌های لازم به بیمه‌گذار در مورد مخاطره‌های زیر پوشش بیمه و عملکرد صندوق موجب شده است، بیمه‌گذاران از نظام بیمه دلسرد شوند و نسبت به مزیت‌های بیمه در مواردی از جمله ارتقای سطح فناوری در اثر کاهش

مخاطره تولید، که با افزایش سطح تولید و رفاه کشاورزان همراه است، واکنش‌های لازم را صورت دهند که این خود نیز باعث کاهش عملکرد بیمه خواهد شد.

ایجاد تسهیلات لازم در خصوص بیمه محصولات کشاورزی نظیر سهولت در پرداخت غرامت به بیمه‌گذاران، عمل کردن بیمه به تعهدات خود، آسان شدن مراحل اداری بیمه برای محصولات کشاورزی، تخفیف در حق بیمه به بیمه‌گذاران بدون خسارت تحت عنوان تخفیف عدم خسارت از دیگر اقداماتی است که می‌تواند توسط کارگزاران صندوق بیمه صورت پذیرد.

بهره‌برداران روستای زشک در زمین‌های کم مساحت، کشاورزی می‌کنند که این می‌تواند در کاهش میزان درآمد و افت محصول تأثیر بگذارد. در این شرایط درآمد کشاورزان در حد پایینی است و کشاورزان بویژه خرده‌پاها، در حد کفاف زندگی خود هم نمی‌توانند از این شغل کسب درآمد کنند از این رو باید تغییرات ساختاری در رفتار کشاورزان و سیاست‌های کشاورزی برای بهبود توسعه بیمه در بخش کشاورزی با استفاده از فعالیت‌های ترویجی انجام داد.

سرانجام اینکه کاربرد سیاست‌هایی که بتواند موجب افزایش درآمد کشاورزان شود، سطح آگاهی آنان را افزایش دهد، انگیزه لازم را برای گرایش جوانان به انجام فعالیت‌های کشاورزی تقویت کند و سطح پوشش بیمه را برای محصولات گوناگون افزایش دهد می‌تواند موجب افزایش پذیرش بیمه از سوی کشاورزان گردد.

منابع:

- ۱- کرباسی، ع. و کامبوزیا، ن. ۱۳۸۲. بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی استان سیستان و بلوچستان. اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال یازدهم، شماره ۴۱ و ۴۲، بهار و تابستان ۱۳۸۲.
- ۲- ترکمانی، ج. و قربانی، م. ۱۳۷۸. عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی: مطالعه موردی کشاورزان شهرستان ساری. مجله علوم کشاورزی ایران ن.
- ۳- زینلی قاسمی، ز. ترکمانی، ج. موسوی، ن. ۱۳۸۹. عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی در منطقه سیستان. فصلنامه پژوهشی صندوق بیمه کشاورزی سال (جلد) هفتم، شماره ۲۳ و ۲۴ پیاپی، بهار و تابستان ۱۳۸۹
- ۴- قلاوند، ک و چیدری، م. (۱۳۸۲) بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی در بین کشاورزان استان‌های تهران و مازندران
- ۵- ریاحی، ر. دکتر زمانی پور، ا. دکتر روستا، ک. دکتر فرهنگ فر، ه. تحلیل لجستیک عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه محصول پسته. فصلنامه پژوهشی صندوق بیمه کشاورزی. سال (جلد) ششم، شماره ۲۲، زمستان ۱۳۸۸
- ۶- دکتر نجفی، ب. قادری، خ. نوروزی، ق. تعیین عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه دام صنعتی. پژوهش موردی: استان مازندران فصلنامه پژوهشی صندوق بیمه کشاورزی. سال (جلد) ششم شماره ۱۹ و ۲۰ پیاپی، بهار و تابستان ۱۳۸۸

۷- میر هاشمی، م و دکتر بخشوده، م. عوامل مؤثر بر پذیرش و تأخیر در پذیرش بیمه گندم و جو در شهرستان مبارکه. فصلنامه پژوهشی صندوق بیمه کشاورزی. سال (جلد) ششم شماره ۱۹ و ۲۰ پیاپی، بهار و تابستان ۱۳۸۸

۸- دکتر کهنسال، م. شهرکی مقدم، س. بررسی عوامل مؤثر بر بیمه دامداری‌ها؛ پژوهش موردی: شهرستان نیشابور. فصلنامه پژوهشی صندوق بیمه کشاورزی. سال (جلد) ششم، شماره ۲۱، پاییز ۱۳۸۸

۹- قناعت، ن. بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی در شهرستان گرمسار. فصلنامه پژوهشی صندوق بیمه کشاورزی. سال (جلد) ششم، شماره ۲۱، پاییز ۱۳۸۸

۱۰- قربانی، ب، کرباسی، ع. و فرهمند، ز. (۱۳۷۹). بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه محصولات کشاورزی، مجموعه مقالات سومین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، دانشگاه فردوسی مشهد.

۱۱- کهنسال، م. ر و اسماعیل مقدم، ق. (۱۳۸۵) بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی، مطالعه موردی: شهرستان درگز. فصلنامه بیمه و کشاورزی، شماره ۱۱.

12- گجراتی، د. (۱۳۷۲) مبانی اقتصادسنجی، ترجمه حمید ابریشمی، انتشارات دانشگاه تهران

13-Baker, E.J.(۱۹۹۰), ``Demand for rainfall insurance in the semi -avid in India``.Resource management program .۴: ۱۰۱-۱۵۱

۱4-Goodwin, B.K. (۱۹۹۳). ``An empirical analysis of the demand for multiple peril crop insurance``.American Journal of Agricultural Economics.۷۵: ۴۲۵-۴۳

۱5- William, J.R. Carriker, G.L, Barbnaby, G.A.and Harper, G.K. (۱۹۹۳). ``crop insurance and disaster assistance designs for wheat and grain sorghum``.Journal of Agricultural Economics. ۳۰(۹۳):۳۱۵-۳۳۱.

16-Smich .V. and Baquet .A.E. (۱۹۹۶). The demand for multiple peril crop insurance; bidence form Montana wheat farms.American Journal of Agricultural Economics

17-Cada. R. and R.Shigeno (1990), “Planning and application of agricultural. Insurance”,

Paper presented at the Asian productivity organization (APO) Seminar on Agri cultural insurance in Tokyo ,Japan ,21-31 August 1990

18- Hardaker. J. B., R. B. M., Huirne. , J. R. Anderson and G.Lien. (2004). Coping with Risk in Agriculture, 2 nd edn, CAB international, Wallingford.

19-Baquet. A. and J.Skees. (1994), “Group risk plan insure an alternative management roofer farmers”. Choices 1: 25-28.